

ਸੁਖਵੰਤ ਸਿੰਘ

v.

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੇਟ

ਬਨਾਮ

ਮਾਰਚ 28, 1995

[ਡਾ. ਏ. ਐਸ. ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਫੈਜ਼ਾਨ ਉੱਦੀਨ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ]

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860:

ਧਾਰਾ 302—ਕਤਲ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ—ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਭਰਾ ਪੋਸਟ ਮੌਰਟਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦ—ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ—ਪਿਸਤੌਲ ਅਤੇ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ—ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾ ਲੈਣਾ—ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ—ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਭਿਯੋਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 :

ਧਾਰਾ 138 - ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣਾ—ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ—ਇਹ ਅਭਿਯੋਗ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ—ਅਭਿਯੋਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ—ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਅਧੀਨ ਏ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਕਤਲ ਦਾ ਮੋਟਿਵ ਇਹ ਸੱਕ ਸੀ ਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਮਨਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਇੱਕ ਮੰਗਣੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ।

ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ, ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਲੋਤੇ ਅੱਖ-ਗਵਾਹ ਯਾਨੀ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ. 3 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਗਵਾਹ ਸੀ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਭਰਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਝੂਠਲਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਜਖਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਲੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ 3 ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ; ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ 3 ਅਤੇ 4 ਦੁਆਰਾ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ 3 ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਲ ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ PW3 ਦੀ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਗਵਾਹੀ ਦਾ।

ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਫੈਸਲਾ: 1. ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ ਇਕਲੋਤੇ ਅੱਖੀ ਗਵਾਹ ਹਨ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੀਡਬਲਿਊ 3 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਨੁੱਖੀ

ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਅਸਲੀ ਭਰਾ ਜਖਮੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪੋਸਟ-ਮੋਰਟਮ ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਤੋਂ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਖਾਮੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੋਸਟ-ਮੋਰਟਮ ਜਾਂਚ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 11.00 ਵਜੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੀਡਬਲਿਊਜ਼ 4 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।

2.1. ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਆਪਣੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਰਾ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਿਊਜ਼ 4 ਅਤੇ 5 ਦੁਆਰਾ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ 6.30 ਵਜੇ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਖਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੋਸਟ-ਮੋਰਟਮ ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੈਟ ਅਤੇ ਮੁਤਾਸ਼ਯ ਖਾਲੀ ਪਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਤੱਥ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਝਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਲ-ਮੂਤ੍ਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

2.2. ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਿਊ3, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁੱਕ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੀ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਨੂੰ ਉੱਚਿਤ ਸੰਦੇਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

3.1 ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲਈ, ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਅਭਿਯੋਜਨ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਭਿਯੋਜਨ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੈਸ਼ਨ ਟ੍ਰਾਇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 1898 ਦੇ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟ ਤੋਂ, ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜੇ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਚੈਪਟਰ XVIII ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਅਭਿਯੋਜਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 288 ਅਧੀਨ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 1955 ਦੇ ਸੇਧ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਅਭਿਯੋਜਨ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਘਟਨਾ ਦਾ ਅੱਖੋਂ ਦੇਖਿਆ ਵਰਜਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

3.2 ਬੰਬਈ, ਕੇਰਲਾ, ਕੇਲਕਾਤਾ, ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਧਾਰਾ 288 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਗਾਤਾਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਭਿਯੋਜਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਦੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਗਵਾਹ ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਾਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ

ਹੋਸਲਾਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿੰਦਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ।

3.3 ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ-, ਸਿਰਫ਼ ਜਿਰਾਹ ਲਈ ਟੈਂਡਰ PW4 ਅਤੇ PW5 ਲਈ। ਦੋਵੇਂ PW4 ਅਤੇ PWS, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੁਦ ਦੇ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸਨ ਐਚ ਮੈਕੇ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਏ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ। ਸਿਰਫ਼ ਜਿਰਾਹ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ- ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕੇਸ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। (1201-H, 1203-F)

ਵੀਰਾ ਕੋਰਵਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ, ਏਅਰ (1929) ਮਦਰਾਸ, 906; ਸਦੱਪਾ ਸਿਰੇਪਾ ਮੁਟਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ, ਏਅਰ (1942) ਬੰਬਈ, 37; ਸਮਰਾਟ ਬਨਾਮ ਕਸਮਾਲੀ ਮਿਰਜਾਲੀ, ਏਅਰ (1942) ਬੰਬਈ, 71; ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ, ਏਅਰ (1954) ਪੰਜਾਬ, 286; ਧੀਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਰਾਜ, ਏਅਰ (1952) ਕੋਲਕਾਤਾ, 621; ਛੋਟਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜ, ਏਅਰ (1964) ਪੰਜਾਬ, 120 ਅਤੇ ਥਾਜਾਥੇਥਿਲ ਹਮਸਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਕੋਰਲ, ਏਅਰ (1967) ਕੋਰਲਾ, 16, ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਜੱਗੋ ਉਰਫ ਜਗਦੀਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1971) ਐਸ.ਸੀ. 1586, ਫੈਸਲਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

4. ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.6 ਸਹਾਇਕ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਪਿਸਤੌਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਅਭਿਯੋਗ, ਬਰਾਮਦ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਪਿਸਤੌਲ ਨੂੰ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਕੋਲ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਰਾਇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ। ਤੁਲਨਾ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਫਿਰ ਅਭਿਯੋਗ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਛੱਡਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਚੇਟਾਂ ਪਹੁੰਚਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਇ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਭਿਯੋਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲਾਤੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ : ਆਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 433 ਦਾ 1985।

ਖਾਸ ਅਦਾਲਤ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ 10.4.85 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮਾਮਲਾ ਨੰ. 301/84 (ਟ੍ਰਾਇਲ ਨੰ.61/85)।

ਉਮਾ ਦੱਤਾ, ਟੀ.ਸੀ. ਸ਼ਰਮਾ, ਰਾਜੀਵ ਸ਼ਰਮਾ, ਮਿਸ ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਅਜੈ ਸ਼ਰਮਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਸੁਧੀਰ ਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ. ਸੂਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਡਾ. ਅਨੰਦ. ਜੇ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ 11.7.84 ਨੂੰ ਲਗਭਗ 7.30 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਸਿੱਖਿਆ ਜੱਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਕਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ

ਸਜਾ ਸੁਣਾਈ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਰਾਹੀਂ, ਧਾਰਾ 14 ਅਧੀਨ ਅੱਤਵਾਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰਾਂ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ) ਐਕਟ, 1984, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਸ਼ੀਵਾਰੀ ਅਤੇ ਸਜਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅਭਿਯੋਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨਾਲ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਮੰਗਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ, ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ3, ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੇਸਤਾਨਾ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਮੰਗਣੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 3 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ ਮੰਗਣੀ ਟੁੱਟਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। 11.7.1984 ਨੂੰ ਲਗਭਗ 7.30 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ4 ਨਾਲ ਸੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸੱਦਾ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਲਾਬ ਉੱਤੇ ਪੁਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਚੇਲੇ ਪਾ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਣੀ ਟੁੱਟਣ ਲਈ ਸਬਕ ਸਿਖਾਏਗਾ। ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸ ਚੇਲੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪਿਸਤੌਲ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਿਊ4 ਦੁਆਰਾ ਸੱਦਾ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਉੱਤੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਿਸਤੌਲ ਸਮੇਤ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ5 ਜੋ ਨੇੜਲੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਨੇ ਵੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਵੇਲੀ ਵੱਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੇਟ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਵੱਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਟਰੈਕਟਰ ਟਰਾਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਣ ਉੱਤੇ, ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਐਲਾਨਿਆ। ਡਾ. ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਦੁਆਰਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਭੇਜੀ ਗਈ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਏਐਸਆਈ ਪੀਡਬਲਿਊ6 ਹਸਪਤਾਲ ਵੱਲ ਗਏ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 11.45 ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਐਕਸ.ਪੀ-4 ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਐਪਚਾਰਿਕ ਐਫਆਈਆਰ ਐਕਸ.ਪੀ-4/ਬੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 25 ਆਰਮਜ਼ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮਾਮਲਾ 12.7.1984 ਨੂੰ 12.10 ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਲਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਭੇਜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 12.7.1984 ਨੂੰ ਲਗਭਗ 6.30 ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਐਕਸ.ਪੀ-2 ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪੋਸਟ-ਮਾਰਟਮ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਡਾ. ਸੰਤ ਪਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਪੀਡਬਲਿਊ1 ਦੁਆਰਾ 12 ਜੁਲਾਈ, 1984 ਨੂੰ ਲਗਭਗ 11.00 ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਉੱਤੇ ਗੋਲੀ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਪਾਏ ਅਤੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੌਤ ਜ਼ਖਮ ਨੰਬਰ 1 ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਧਾਰਣ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਏਐਸਆਈ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, PW6 ਮੋਟਾ ਸਾਈਟ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਵੀਡ.ਮੀਮੇ ਐਕਸ.ਪੀ.-8 ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹੀ ਸਨ ਵੱਖਰੇ ਸੈੱਲਬੰਦ ਪਾਰਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 8.8.1984 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਿਸਤੌਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ 7 ਜਿੰਦਾ ਕਾਰਤੂਸ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ, ਅਭਿਯੋਗ ਨੇ ਡਾ. ਸੰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ1, ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਅਜੀਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਪੀਡਬਲਿਊ2, ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਅਤੇ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਏਐਸਆਈ ਪੀਡਬਲਿਊ6 ਨੂੰ ਗਵਾਹੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ4 ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ5, ਦੋ ਹੋਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 313 ਸੀਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਉਸ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਅਭਿਯੋਗਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਜਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਧਾਰਾ 25 ਆਰਮਜ਼ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਭਿਯੋਗ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕਲੌਤਾ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਗਵਾਹ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ ਜੋ ਅਭਿਯੋਗ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਝੂਠੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਪੇਟ ਅਤੇ ਮੂਤ੍ਰਾਸ਼ਯ ਖਾਲੀ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ

ਕਿ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰੁੱਕਾ ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਜੇ ਡਾਕਟਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਦਰਜ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਕੀਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਭਿਯੋਗ ਵੱਲੋਂ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ4 ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ5 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਾ ਲੈਣਾ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਭਿਯੋਗ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਖਾਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੀ ਅਣ-ਸਮਰਥਿਤ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦੇਸ਼ੀਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ।

ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰੈਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ ਇਕਲੋਤੇ ਅੱਖੀ ਗਵਾਹ ਹਨ। ਰੁੱਕਾ ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਵੱਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਕੇਰਸ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਅਸਲੀ ਭਰਾ ਜ਼ਖਮੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਵੱਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪੋਸਟ-ਮੋਰਟਮ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਪਛਾਣ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਰੁੱਕਾ ਐਕਸ. ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੋਸਟ-ਮੋਰਟਮ ਜਾਂਚ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 12.7.1984 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11.00 ਵਜੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਰੁੱਕਾ ਐਕਸ. ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਜ ਸੀ ਕਿ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਵਾਦਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਅੱਗਨਾਸ਼ਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਜੇ ਗੱਲ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਘਟਨਾ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੁਆਰਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਇੱਕ ਅੱਖੀ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ6 ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਐਕਸਪੀ-4 ਜੋ ਕਿ 11.7.1984 ਨੂੰ ਰਾਤ 11.45 ਵਜੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਰਾ ਨੂੰ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ 6.30 ਵਜੇ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਬਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੱਥ ਕਿ ਪੋਸਟ-ਮੋਰਟਮ ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੇਟ ਅਤੇ ਮੂਤ੍ਰਾਸ਼ਯ ਖਾਲੀ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਲ-ਮੂਤ੍ਰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਨੇ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਿਊ3, ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ4 ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਿਊ5 ਨੇ ਵੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਰੁੱਕਾ ਐਕਸ.ਪੀ-5 ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਪ੍ਰੈਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੈਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੇਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਟੂ ਤੋਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ PW4 ਅਤੇ PW5 ਦੇਵੇਂ ਹੀ ਸਨ -ਸੀ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਸ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਗੋ ਏਆਈਆਰ (1971) ਐਸਸੀ 1586 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜਦੋਂ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਸੰਦਰਭ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 138 ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ :

138. ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਕ੍ਰਮ.- ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਫਿਰ (ਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ, ਫਿਰ (ਜੇ ਪਾਰਟੀ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗਵਾਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼. - ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਜੇ ਨਵਾਂ ਮਾਮਲਾ, ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ, ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 138 (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲਈ, ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਰੋਪਣ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਦੇਸ਼ਾਰੋਪਣ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚੁਣਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੈਸ਼ਨ ਟ੍ਰਾਇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 1898 ਦੇ ਐਨੈਕਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਸਰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ, ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 138 (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਕੇਡ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ 1955 ਦੇ ਐਕਟ 26 ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦੇ XVIII ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ਾਰੋਪਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਡ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 288 ਅਧੀਨ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ, ਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਜੱਜ ਦੀ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਕਸਰ, ਦੇਸ਼ਾਰੋਪਣ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੁੜ ਤਾਜ਼ਾ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਮਿਟਿੰਗ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅੱਗੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਗਵਾਹੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਦੇਸ਼ਾਰੋਪਣ ਨੇ ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਇਅਲ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮਿਟਿੰਗ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 1955 ਦਾ ਐਕਟ 26 ਜਿਸ ਨੇ 1898 ਦੇ ਕੇਡ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਇੰਕੁਆਰੀ ਦੌਰਾਨ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਘਟਨਾ ਦਾ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਵਰਜਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਧਾਰਾ 138 (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ F ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ, ਜੇਕਰ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵੀਰਾ ਕੋਰਵਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ, ਏਆਈਆਰ (1929) ਮਦਰਾਸ, 906 ਏ. Madra5' ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਟੈਂਡਰਿੰਗ ਜਿਰਾਹ ਲਈ ਇਸਤਰਾਸਾ ਗਵਾਹ ਕੋਈ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ G ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਚਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ.

ਸਦੇਪਾ ਗਿਰੇਪਾ ਮੁਗਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਸਮਰਾਟ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1942) ਬੋਝੇ 37 ਬੋਮੋਟ, ਸੀ.ਜੇ. ਬੋਝੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਚ ਲਈ ਬੋਲਦਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ : "ਦੂਜਾ ਕਾਕੇਰੀ ਗਵਾਹ ਸੰਭੂ ਹੈ, (ਐਕਸ.34), ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅਨਿਯਮਿਤ ਕੋਰਸ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੱਕ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੱਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 138 ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ, ਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਜੇ ਪਾਰਟੀ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਵੱਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਸਿਰਫ ਦੁਇਤੀਯਕ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਭਿਯੋਗ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਪਰਯਾਪਤ ਸਬੂਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਅਭਿਯੋਗ ਵੱਲੋਂ, ਬਚਾਅ ਲਈ ਵਕੀਲ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਜੱਜ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ, ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਦੀ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਵਾਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਸੱਚ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਆਮ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੱਖੀ ਗਵਾਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।"

(ਜੇਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)।

ਬੋਝੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਬੈਚ ਵਿੱਚ ਸਮਰਾਟ ਬਨਾਮ ਕਸਮਾਲੀ ਮਿਰਜਾਲੀ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1942) ਬੋਝੇ, 71 ਨੇ ਬੀਮੋਟ, ਸੀ.ਜੇ. (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ "ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ "ਨਿੰਦਾ" ਕੀਤੀ।

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਚ ਅਤੇ ਸੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1954) ਪੰਜਾਬ, ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 286 ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 137 ਅਤੇ 138 ਦੀ ਧਾਰਾ, ਜੀ. ਕਸਮੱਲੀ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਬੋਝੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੈਚ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ:

"ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਦੂਜਾ ਗਵਾਹ ਜੈ ਰਾਮ ਪੀ.ਡਬਲਿਊ.21 ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਫਿਰ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ। ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ।

ਸੱਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 137 ਅਤੇ 138 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ

ਬਿਨਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ- ਬਿਨਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ-

ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 138." (ਜੇਰ ਸਾਡਾ ਹੈ)

ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1952) ਕੇਲਕਾਤਾ, 621, ਇੱਕ ਵਿਭਾਗ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1952) ਕੇਲਕਾਤਾ, 621, ਇੱਕ ਵਿਭਾਗ

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:

“ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੇਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਸੈਕੰਡਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਿਟਿੰਗ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ . ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਸਬੰਧਤ ਬਿੰਦੂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਚਾਅ ਲਈ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗਵਾਹ ਜਿਰਾਹ ਲਈ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਜਿਰਾਹ-ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਹੈ ਕੁਝ ਇਮਤਿਹਾਨ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਵਿਹਾਰਕ ਤਰੀਕਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਐਕਸ-ਐਕਸ- ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਦੁਆਰਾ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਹਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਜੇ ਫਿਰ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ- ਮੁਖੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਫੈਸਲਾ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਕੀ ਕਰੇਗਾ- ਜਿਰਾਹ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਮਿਟਿੰਗ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਰਾਹ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਗਭਗ ਅਰਥਹੀਣ ਸੀ।

ਦਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1964) ਪੰਜਾਬ, 120 ਪੰਜਾਬ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਰ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. (1964) ਪੰਜਾਬ, 120 ਪੰਜਾਬ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ

ਕੇਰਲ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ 17 ਜਨਵਰੀ 1967 ਵਿੱਚ v. ਕੇਰਾ ਰਾਜ/ਏ, ਏਆਈਆਰ (1967) ਕੇਰਲਾ, 16 ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

“ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉਸ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅਭਿਯੋਜਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਨਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਬਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। PW10 ਜਿਸ ਨੇ ਕਮਿਟਿੰਗ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਦਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਸਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰਲ ਹਕ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, ਏਅਰ (1958) ਪਟ 422 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

“ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਕਾਫ਼ੀ ਉਲਝਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭਿਯੋਜਨ ਦੁਆਰਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬਈ, ਕੇਰਲਾ, ਕੇਲਕਾਤਾ, ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ 1898 ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 283 ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਗਾਤਾਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿਯੋਜਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਯੋਗ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਵੀ। ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੋਵੇ।

ਸ਼੍ਰੀ. ਪੀ. ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਜੱਗੋ ਜਾਂ ਜਗਦੀਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ, ਏਅਰ (1971) ਐਸ.ਸੀ. 1586 ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਭਿਯੋਜਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਅਪਨਾਈ ਜਾਣ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ PW4 ਅਤੇ PW5 ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਜੋਂ, ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ "ਪੇਸ਼" ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਗਵਾਹ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਗਵਾਹ ਟ੍ਰਾਇਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸਹੀਅਤ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ (ਕੁਝ ਐਪਚਾਰਿਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਹੀ-ਸਹੀ ਲਈ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਜਿਰ੍ਹਾ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਕਥਨ ਦੀ ਨੇਸ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਦੀ ਇਮਤਿਹਾਨ-ਇਨ-ਚੀਫ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿਰਫ ਜਿਰ੍ਹਾ ਲਈ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਉੱਥੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਇਨ-ਚੀਫ ਜੱਗੋ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਬੈਂਚ ਸੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਿਰਫ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਜੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਗਵਾਹ ਕੋਲ ਸੀ "ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ" ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ "ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।" ਵੱਧ" ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸਤਰਾਸਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ- ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਨ. ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੀ ਸੰਦਰਭ, ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ:

"ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਭਿਯੋਗ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਿਸਚਿਤ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਹੀ ਤੱਥ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਰਮੇਸ਼ ਇੱਕ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਗਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਲਾਲੂ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

(ਜੇਰ ਸਾਡਾ ਹੈ)"

ਇਸ ਲਈ, ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗਵਾਹ ਨੂੰ "ਦੇਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ" ਅਤੇ "ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ"। ਜੱਗੋ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ "ਪੇਸ਼" ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਬਿਆਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੱਗੋ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ (ਉੱਪਰ) ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਅਭਿਯੋਗ ਨੂੰ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿ ਕੋਈ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਣ ਦੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੱਗੋ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ (ਉੱਪਰ) ਸਿਰਫ ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿਯੋਜਕ ਦਾ ਮਾਤਰ ਇਪਿਸ ਦਿਕਸਿਤ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਸਚਿਤ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਅਭਿਯੋਜਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਭਿਯੋਗ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਚਾਅ ਉਸ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅਤੇ ਅਭਿਯੋਜਕ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੇ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ, 1973 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਸ ਨੇ 1898 ਦੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ, ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 288 ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਤੀਜਤਨ, ਕੁਝ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਘ੍ਰਿਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਕੋਰਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜੋ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ ਜਾਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੱਗੋ ਦਾ ਮਾਮਲਾ, ਜਦੋਂ 1898 ਦਾ ਕੋਡ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕੋਡ ਆਫ 1973 ਅਨੁਸਾਰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਨੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਅਭਿਯੋਜਕ ਨੂੰ PW4 ਅਤੇ PWS ਦੇਵੇਂ ਸਨ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਫੇਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤਗਾਸਾ. ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੈਰ ਇਮਤਿਹਾਨ, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਰਾਏ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਕੇਸ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪੀਡਬਲਿਊ6, ਏਐਸਆਈ ਰਘੂਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਪਿਸਤੌਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਭਿਯੋਜਨ, ਜਾਣੇ ਕਿਉਂ, ਬਰਾਮਦ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਪਿਸਤੌਲ ਨੂੰ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਕੋਲ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਮਾਹਰ ਰਾਇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ। ਤੁਲਨਾ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੁੜ ਅਭਿਯੋਜਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਚੂਕ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅੱਗਨਾਸ਼ਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਇ ਦਾ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋਨੋਂ ਅੱਗਨਾਸ਼ਕ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਾਰਤੂਸ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਬਰਾਮਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਮਾਹਰ ਦੀ ਰਾਇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਅਭਿਯੋਜਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਯਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਉੱਪਰ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਖਾਮੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣ ਜੋਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੂੰਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਸ਼ਟੀਕਰਨ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਫ ਪੀਡਬਲਿਊ3 ਦੀ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਭਿਯੋਜਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਖਿਲਾਫ ਮਾਮਲਾ ਉੱਚਿਤ ਸੰਦੇਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ 'ਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ 'ਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਸ਼ੀਵਾਰੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦੇਸ਼ੀਵਾਰੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਬੰਧ ਮੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ।

ਜੀ.ਐਨ.

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Vasu Gupta
Advocate